

EESTI TEADUSTE AKADEEMIA
ESTONIAN ACADEMY OF SCIENCES
ENERGEETIKANÕUKOGU

KOOSOLEKU PROTOKOLL nr 2

Tallinn
Algus kell 13.00, lõpp kell 15.30

19. detsember 2006

Juhatas Mihkel Veiderma
Protokollis Siiri Jakobson

Koosolekust võtsid osa nõukogu liikmed: Alo Adamson, Arvi Hamburg, Lembit Krumm, Rein Küttner, Endel Lippmaa, Leo Mõtus, Arvo Ots, Anto Raukas, Ülo Rudi, Andres Siirde, Mati Valdma, Mihkel Veiderma.

Külalised:

Dimitri Kaljo, TTÜ geoloogia instituut
Vello Kattai, Eesti Geoloogiakeskus
Rein Raudsep, Keskkonnaministeerium
Jüri Soone, TTÜ põlevkivi instituut

Koosoleku päevakorras oli üks punkt:

Põlevkivi kasutamise riikliku arengukava 2007-2015 tööversiooni arutamine.

Pärast Mihkel Veiderma sissejuhatavat sõnavõttu esitles "Põlevkivi kasutamise riikliku arengukava 2007-2015" komisjoni esimees Anto Raukas. Arengukavas seatud eesmärgid on tagada Eesti varustus põlevkivienergiaga ja kindlustada Eesti energeetiline sõltumatus, põlevkivi tootmise ja kasutamise efektiivsuse tõstmine, põlevkivi tootmise ja kasutamise keskkonnamõju vähendamine, piirkonna elukeskkonna parandamine. Eesmärkide saavutamiseks on arengukava tööversioonis toodud meetmed ja soovitused. Arengukava peab tähtsaks riikliku huvi formuleerimist.

Ettekandjale esitasid küsimusi E. Lippmaa, A. Ots, M. Valdma, Ü. Rudi, D. Kaljo, M. Veiderma. Neile saadi vastused.

Järgnevas arutelus osalesid M. Veiderma, E. Lippmaa, J. Soone, M. Valdma, A. Ots, L. Krumm, A. Hamburg, A. Adamson, R. Raudsep, V. Kattai, A. Raukas.

Arutelu käigus mõttevahetuse tulemusel selgitati märkused ja ettepanekud arengukava tööversiooni kohta ja kujundati energeetikanõukogu põhimõttelised seisukohad. Nõukogu volitas Mihkel Veidermat vormistama need koosoleku protokollis projektina ja saatma selle elektrooniliselt kooskõlastamiseks nõukogu liikmetele.

Protokollis projekti kohta saabusid nõukogu liikmetelt märkused, muudatus- ja täiendusettepanekud, misjärel 3. jaanuaril 2007 protokoll oma järgnevas lõppversioonis heaks kiideti.

Eesti Teaduste Akadeemia energeetikanõukogu märgib:

1. Riigikogus kinnitatud „Kütuse ja energiamajanduse riikliku arengukava“ aastani 2015 ülesannetes nähti Vabariigi Valitsusele ette põlevkivi kui riiklikult strateegilise energiaressursi kasutamise suundade määramise. Vastavalt Keskkonnaministeriumi lähteülesandele tuleb põlevkivi riiklikus arengukavas ette näha võimalused põlevkivivarude kasutamise riiklikuks suunamiseks, võttes arvesse kogu kompleksi (elektri- ja soojusenergeetikat ning õli tootmist) ning kõiki mõjutegureid (majanduslikke, sotsiaalseid, julgeolekulisi ja keskkonnakaitseid).
2. Põlevkivi kasutamise riikliku arengukava tööversioon annab laialdase ülevaate põlevkivivarust ja selle kasutamise olukorrast, kaevandamise võimalikust mahust ja rajoneerimisest, keskkonna seisundist, rahvastikuprobleemidest, tööhõivest ja elanikkonna heolunäitajatest Ida-Virumaal. Seevastu tööversiooni osa, mis käsitleb põlevkivi kasutamise edasist määramist, jääb mahult ja läbitöötamise sügavuselt nõrgemaks. See puudutab eelkõige põlevkivi kaevandamise 2015. a piirmäära ja kasutamise jaotust elektri ja õli tootmise vahel, samuti kaevandamise mahu edaspidist vähendamist. Viimane võib seada kahtluse alla põlevkivikompleksi pikemaajalisele moderniseerimisele suunatud investeeringute otstarbekuse. Riiklik huvi põlevkivi kasutamises peaks väljenduma mitte niivõrd tootmise etteantud numbrilistes piirangutes kui eelkõige arengukava lähteülesandes püstitatud ülesannete elluviimises.
3. Nõukogu peab põlevkivi kasutamise prioriteetseks suunaks elektrienergia tootmist ja genereeriva võimsuse hoidmist mahus, mis tagab riigi varustuskindluse ja energiaalase julgeoleku pikemas ajavahemikus. Võttes arvesse elektri kodumaise tarbimise kasvu (2006/2005 8,8%) ja põlevkivil põhineva elektri osatähtsust elektri üldtoodangus vähemalt 80% ulatuses peaks 2015. aastaks põlevkivi vajadus mitte vähenema, vaid suurenema. Teistel energiaallikatel (eelkõige tuumaenergial) põhinevate võimsuste rajamine Eestis või kooperasiiooni teel Leedus või Soomes nagu ka avanema elektrituru mõju ja võimalused on senini lahtised. Arvestada elektrienergia vajaduse suuremahulise katmisega taastuvate energiaallikatega ja hajutatud energiatootmisega pole mitmel põhjusel (hind, ajaline sõltuvus, piiratud soojusevajadus koostootmisjaamade korral jne) reaalne.
4. Tingituna naftasaaduste hinnatõusust maailmaturul on põlevkiviõli tootmine muutunud kasumit toovaks ja seetõttu ettevõtetele ligitõmbavaks. Ainuüksi kehtivad kaevelubasid omavad ettevõtted kavandavad 2015. aastaks põlevkivi töötlemise mahtu kolmekordistada, rääkimata kaevandamise juba laekunud uutest taotlustest. Põlevkiviõli kui katlamajade kütteõli vajadus ja selle kasutamise majanduslik efektiivsus elektri- ja soojuse koostootmise jaamades on läbitöötamata. Õli tootmisel omavad eelistuse meetodid, mis tagavad kerogeeni täieliku ära kasutamise ja vähendavad keskkonda saastava tahkheitme (poolkoksi) teket. Ka õlile kaasneva gaasi optimaalne kasutamine vajab läbitöötamist. Mootorkütuste saamine põlevkivist, mis on arengukava tööversiooni järgi tootmise laiendamise eeltingimuseks, on praegu rohkem ettepanekute ja skeemide tasemel ning on vaadeldavas ajalõigus ebareaalne. Arengukava tööversioonis aastateks 2010-2015 kavandatud põlevkivi kasutamise maht õlitööstuses pole piisavalt põhjendatud ja ette valmistatud.
5. Põlevkivi ressursi hindamisel pole piisavalt arvestatud kadudega põlevkivi kaevandamisel ja rikastamisel põlevkivi kihindi kvaliteedi järkjärgulise halvenemise tingimustes. Võttes arvesse maaaluse kaevandamise osatähtsuse tõusu ja põlevkivi sügavama rikastamise vajadust võivad nimetatud kaod ulatuda 1/3-ni kustutatud varust. Seetõttu töötavatele ettevõtetele eraldatud kaeveväljade aktiivsed varud ammenduvad tööversioonis eeldatust varem ja uute kaevanduste rajamine või kasutatavatele väljadele oluliste juurdelõigete tegemine nihkub vastavalt ettepoole.

Võttes arvesse selleks vajalikku aega ja sellega seotud investeeringuid tuleks vastavad kavad lähiajal täpsustada, eelkõige elektroenergeetika kui põhitarbija osas, järgneva ülesandena aga vastavalt tööversioonile hinnata passiivse varu kasutuselevõttu majandusliku otstarbekuse ja keskkonnakaitse seisukohalt ning töötada välja uued varu hindamise ja kaevandamise kriteeriumid. Seejuures peab olema määravaks põlevkivikompleksi kui terviku efektiivsus, keskkonnahoid ja jätkusuutlikkus.

6. Arengukava tööversioonis põhjendatakse vajadust üle vaadata põlevkivi hinna kujundamise kontseptsioon ja kehtestada kvaliteedipõhised hinnaskaalad, kuid nähakse ka ette keskkonnamaksude tõstmist põlevkivi kaevandamisel ja töötlemisel ning tehakse ettepanek energia kasutuse maksustamiseks. Maksude tõstmine võib küll mõnevõrra mõjutada parima tehnoloogia rakendamist ja energia kokkuhoidu, kuid halvab põlevkivielektri konkurentsivõimet, mõjutab negatiivselt sisemaist tootmist ja tehnilist novaatorlust, suurendab inflatsiooni, pidurdab üleminekut eurole jne. See küsimuste kompleks vajab hoopis põhjalikumalt riigi julgeoleku- ja majandusalast analüüsi.
7. Põlevkivikompleksi arengut ja koostööd teiste põlevkivivaru omavate maadega pidurdab teadus- ja arendustööde ebapiisavus, teadlaste ja inseneride juurdekasvu vähesus. Seetõttu on otstarbekas põlevkivi rakenduskeskuse loomine eesmärgil teha ühiselt tööd uuringutes ja arendustegevuses, järelkasvu tagamises, selle ala kompetentsi säilitamises ja arendamises.
8. Põlevkivi kasutamise strateegiat tuleb seostada tervikliku riikliku energiapoliitika ja -strateegiaga ja täpsustada pikemaajaliselt kontekstis nendega.

Eesti Teaduste Akadeemia energeetikanõukogu otsustab:

- tunnustada põlevkivi kasutamise riikliku strateegia tööversiooni koostamise komisjoni poolt tehtud tööd, paluda Keskkonnaministeeriumi vastavat komisjoni arvestada strateegia järelversioonis protokollis esitatud märkusi ja ettepanekuid,
- pidada põlevkivi kasutamise prioriteetseks suunaks elektrienergia tootmist eesmärgiga tagada pikemas ajalisel perspektiivis varustuskindlus ja energiaalane julgeolek,
- lageda suuremahulist põlevkiviõli väärtustamise saaduste tootmist ebapiisavalt ettevalmistatuks ja seetõttu süvendatud läbitöötamist vajavaks,
- rõhutada vajadust edaspidise tootmise mahtude ja optimaalsete lahenduste määramise eesmärgil läbi viia kogu põlevkivi kaevandamise ja kasutamise ahelat läbiv analüüs tehnilise ja majandusliku efektiivsuse, keskkonnakaitse ja jätkusuutlikkuse seisukohalt kontekstis riigi energiastrateegia kui tervikuga.

Eesti TA energeetikanõukogu esimees

Mihkel Veiderma

Protokollija

Siiri Jakobson